

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka

Stranić, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:850398>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODJSEK ZA KROATISTIKU**

Sanja Stranić

**Konceptualna analiza poredbenih frazema u
mjesnome govoru Tupljaka**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Sanja Stranić
Matični broj: 0009070967

Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome
govoru Tupljaka

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Silvana Vranić

Rijeka, srpanj 2019.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT FOR CROATIAN STUDIES

Sanja Stranić

Conceptual Analysis of Comparative Phrasemes in the
Dialect of Tupljak

MASTER THESIS

Mentor: Phd. Silvana Vranić, full professor

Rijeka, July 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka* izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Silvane Vranić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Sanja Stranić

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Cilj i metodologija izrade rada	2
2. Smještaj Tupljaka	3
3. O govoru Tupljaka.....	4
3.1. Fonološke značajke	4
3.2. Morfološke značajke	8
4. Frazeologija	10
5. Obilježja frazema	12
5.1. Struktura frazema	15
5.2. Podrijetlo frazema	16
5.3. Oblik frazema.....	17
5.4. Stil frazema	18
6. Poredbena frazeologija	19
7. Dijalektna frazeologija	21
8. Temeljni pristupi analize frazema	23
9. Konceptualna analiza frazema	24
10. Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnom govoru Tupljaka.....	25
10.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka	26
10.2. Frazemi koji se odnose na predmete	40
10.3. Frazemi koji se odnose na situacije.....	42
10.4. Frazemi koji se odnose na način	43
11. Zaključak	45

12. Popis literature.....	47
13. Prilozi	51
13.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka	51
14. Sažetak.....	60
14.1. Summary	61
15. Ključne riječi	62
15.1. Key words	62

1. Uvod

Za izradu svojeg diplomskog rada odabrala sam temu iz područja dijalektne frazeologije. Moje je zanimanje za dijalektologiju započelo na fakultetu slušanjem kolegija „Uvod u dijalektologiju hrvatskoga jezika“, a kasnije i kolegija „Čakavsko narječje“. Javila se i želja za izradom rada iz tog područja, pa sam na preddiplomskome studiju odabrala temu diplomskoga rada upravo iz dijalektologije. Budući da sam tada (na preddiplomskome studiju) opisala govor Tupljaka („Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu“), sada sam svoj diplomski rad odlučila prošiti na frazeologiju.

Zanimanje za frazeologiju počelo je na prvoj godini diplomskog studija s kolegijem „Frazeološka istraživanja“ kod prof. dr. sc. Željke Macan, a osobito se razvilo na posljednjoj godini fakultetskog obrazovanja na kolegiju „Hrvatska dijalektalna frazeologija“. Nositeljica kolegija, dr. sc. Ivana Nežić, prenijela mi je ljubav prema spoju između dijalektologije i frazeologije.

Stoga na kraju svojeg fakultetskog obrazovanja želim posebno zahvaliti prof. dr. sc. Silvani Vranić, što je tijekom svih godina nastavnčkog i mentorskog rada vjerno prenosila ljubav prema dijalektologiji i poticala studente na njegovanje naših narječja i dijalekata te očuvanje svojih mjesnih govora, i dr. sc. Ivani Nežić, koja me je uvela u dijalektalnu frazeologiju i pokazala nam koliko može bavljenje frazemima biti istodobno poticajno, zabavno i korisno.

Diplomski rad „Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka“ napisan je pod vodstvom redovite profesorice Silvane Vranić. Razlog zbog kojeg sam se odlučila izabrati upravo ovu temu jest ljubav prema mjesnome govoru, odnosno govoru svojega sela koji je, kao i ostali govori, poseban na svoj način i čuva svoju starinu. Usto, željela sam i ovim prilogom, koliko umijem, doprinijeti boljem poznavanju hrvatske dijalektologije i frazeologije.

1.1. Cilj i metodologija izrade rada

Na posljednjoj godini svojeg fakultetskog obrazovanja, odnosno pri kraju diplomskog jednopredmetnog studija „Hrvatskog jezika i književnosti“, za svoj rad odabrala sam temu iz područja dijalektologije za koju je bilo neophodno terensko istraživanje. Cilj je bio prikupiti poredbene frazeme u mjesnom govoru Tupljaka i razvrstati ih prema konceptualnom načelu u različite tipove s obzirom na ono na što se odnose. Ponekad je razvrstavanje bilo otežano jer neki frazemi sadrže komponente zbog kojih bi ih se moglo uključiti u više tipova ili su ostali neklasificirani.

Poredbeni frazemi u ovome radu prikupljeni su pomoću upitnika koji sam sastavila na temelju dosadašnjih terenskih istraživanja frazema kršanskih, žminjskih, kostrenskih, krčkih govora, frazema ikavsko-ekavskoga mjesnog govora Drage te govora Vrbovskog. Ispitanici koji su sudjelovali u upitniku, većinu su svog života proveli su u Tupljaku i njegovi su izvorni govornici: Marčelo Kalčić (rođen 1936. godine), Marija Kalčić (rođena 1941. godine), Marija Smilović (rođena 1942. godine) i Biserka Stranić (rođena 1969. godine).

Nakon prikupljenih i ovjerenih frazema koji se koriste u mjesnome govoru Tupljaka, provedena je konceptualna analiza prema klasifikaciji Željke Fink-Arsovski „Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra“ (2002) i klasifikaciji Mihaele Matešić „Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga“ (2006). Na kraju rada dodan je i abecedni popis poredbenih frazema prikupljenih u mjesnome govoru Tupljaka. Neki su reprezentanti frazema snimljeni snimačem i zabilježeni na nosač zvuka ne bi li bili dostupni stručnoj javnosti i provjerljivi.

2. Smještaj Tupljaka

Tupljak je malo selo u Istri, a smješteno je između Pićna sa zapadne i Čepića s istočne strane. Prema zapadu i sjeveru graniči s govovima ekavskoga refleksa jata, a na jugu s govovima ikavskoga refleksa jata. Tupljak, pak, pripada čakavskom narječju i srednjočakavskom (ikavsko-ekavskom) dijalektu.

Stanovništvo je u Tupljaku do početka 20. st. bilo najvećim dijelom vezano uz poljodjelstvo (osobito uz uzgoj vinove loze i žita), a zatim se 1940-ih godina počinju otvarati rudarska okna (prvo je otvoreno u Potpićnu, gradu smještenom nedaleko od Tupljaka). Godine 1983. u Tupljaku je počeo s radom posljednji rudnik u Hrvatskoj, a zatvoren je 1999. Zanimljivo je da se Tupljak u povijesnim izvorima prvi put spominje davne 1325. godine.¹

Tupljak obuhvaća ukupno 13 sela imenom: Babići, Fonovići, Kalčići, Mandići, Krištofići, Pavićevci, Smilovići, Tončetići, Vrtlić, Gopci, Karlići, Rasade i Gorica.

¹ Istrapedia, *Tupljak*, <http://istrapedia.hr/hrv/1137/tupljak/istra-a-z/>, pristupano 19. 6. 2019.

3. O govoru Tupljaka

Na preddiplomskome studiju opisala sam govor Tupljaka u završnome radu pod nazivom „Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu“.² Tijekom istraživanja rezultati su pokazali da govornici starije populacije još uvijek vjerno čuvaju svoj „starinski govor“. Oni nisu u tolikoj mjeri podložni utjecajima medija i vanjskog svijeta. Kod mlađih naraštaja vidljiv je veći utjecaj medija, ali i standardnog jezika koji se svakodnevno sve više koristi.³

3.1. Fonološke značajke

Prema istraživanju koje sam provela na preddiplomskome studiju, pripadnost govora Tupljaka čakavskom narječju u prvom redu potvrđuje upitno-odnosna zamjenica *ča* koja pripada čakavskim alijetetima, odnosno značajkama najvišeg ranga razlikovnosti: *Ča delaš?*, *Ma ča govoriš?*, *Mama, ča je za pojis?*, pa i u funkciji drugih upitnih oblika: *Ča si mi oprla tu robu?*, *Ča nećeš danas prit simo?*, *Ča nisi bila čera na maši?*, *Ča ne gremo ča?*... U govoru Tupljaka osim zamjenice *ča* karakterističan je i ostvaraj *čo* u značenju neodređene zamjenice 'nešto, bilo što'⁴: *Reči mi čo.*, *Ti fali čo?*, *Ćeš čo pojis?* Riječ je o ostvaraju dugoga *a* kao *o*. Takva je realizacija svojstvena starijoj populaciji govornika, dok se u onih mlađih mnogo češće čuje *ča* i u toj funkciji: *Mama, ča je ča za pojis?*, *Reči mi ča*.

² Sanja Stranić, *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavskom-ekavskom dijalektu*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2017.

³ Sanja Stranić, 2017. *ibid.* str. 1.

⁴ Silvana Vranić, *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija*, Matica hrvatska, Ogranak Novalja, Rijeka, 2011. str. 101.

Pripadnost se čakavskom dijalektu potvrđuje i pojavom čakavske jake vokalnosti u vidu čakavske pune nepreventivne vokalizacije, primjerice u prijedlogu *va*: *Gren va školu.*, *Va veturi su ostali ključ.*, *Moran poč va štal.*, *Va vrti je ostala sapunela.*, *Nedilju san šla va crikvu.* Analogno tomu prilog ‘uvijek’ ostvaruje se kao *vajka*. Drugi su primjeri te tendencije zastupljeni u imenici ‘misa’ kao *maša*: *Vajka va nedilje hodin na mašu.*, *Mat me vajka zjutron zbudi.*, *Vajka smo hodili na noge.*, *Moran jutri poč h maši*; mjesnomu prilogu *kadi* ‘gdje’: *Kadi je mat stavila telefon?*, *Kadi greš?*, *Kadi je šla sestra?*, imenici *malin* ‘mlin’: *Smo s tovaron hodili va malin.*, *Malin nan je bi čuda od kuće*; oblicima osobne zamjenice ‘ja’ u I jd. *s/z manun/manu* ‘sa mnom’: *Je šla z manu va butigu.*, *Ča ne biš šla z manu?*, *I on je šo z manun.*, *Sredu je bila otročica z manun poli dohtora.*, *S manun su šli i mat i otac.*, *Nikad se nisu peljali s manun.*

Jaka se vokalnost u govoru Tupljaka očituje i promjenom vokala /ā/ > /ō/: *Boli me glova.*, *Jedon don.*, *Trova je zelena.*, *Znon kamo ću poč.*, *Ormaron je va kamari.*, *Domoća joja.*, *Škore su na stoli.*, *Meso je joko mosno.*, *Sposila me je žena.*, *Jutros san bila kosna za na delo.* Terenskim je istraživanjem u govoru Tupljaka u starijih govornika potvrđen i diftong /ie/ dobiven od dugoga /e/: *plies*, *mieso*, *palientu*.

U govoru Tupljaka /ě/ se ostvaruje prema Jakubinskij-Meyerovu pravilu: *belo*, *celo*, *koleno*, *leto*, *seno*, *sreda*, *vera*, *vredan*, *železo*, *mesto*, *belih* (ekavizmi); *lipo*, *mliko*, *grih*, *drivo*, *svića*, *smih*, *dite*, *nedilja*, *misec*, *lišnjak*, *lik*, *lipih*, *rika*, *vrime*, *brig*, *rič*, *mićih*, *belih* (u gramatičkom morfemu ikavski je refleks), *dvi*, (ikavizmi), ali i izvan pravila: *grešnih*, *svitlo* 'svjetlost'.

Refleks vokala /ę/, kako navodi dijalektolog Milan Moguš („Čakavsko narječje“ 1977), u prvoj je fazi iza /j/, /č/, /ž/ zamijenjen vokalom /a/, a u govoru Tupljaka opstao je iza /j/ i /ž/: *zajik* < *jęzik*, *jačmik* < *jęčmik*, *jatra* < *jętra*, *žat* < *žęti*.

U govoru Tupljaka ostvaruje se stariji dvoakcenatski sustav s prednaglasnim duljinama: s kratkim i dugim naglaskom. Oba se realiziraju na svakome samoglasniku i to u početnom, središnjemu i u završnom slogu u riječi, što potvrđuju sljedeći primjeri: *vājka, kāmik, krūh, cūker, spèklo, līpo, mēsto; pičūrav, telīca, šajëta, želëzo, petāmi* L mn., *drvēna, govōrit, prontīvalo; jenā, sestrā, nogā, ženā, bəlò* (redukcija vokala *i*, glag. prid. radni s. r.); *poznāt, balīn, pomidōr, vodê* G. Prednaglasne duljine još se uvijek mogu čuti u starijih govornika, no i tada se ne provode dosljedno. Ta činjenica potvrđuje da polako izlaze iz sustava. Među provjeravanim primjerima prednaglasna duljina zabilježena je pred kratkim akcentom: *glōvā, trōvā, rūkā, pētāk*.

Među konsonantskim značajkama izdvaja se realizacija fonema /t/. I danas svjedočimo tome da za razliku od dijela čakavaca, dio štokavaca i većina kajkavaca ne razlikuje fonem /ć/ od fonema /č/, pa uglavnom izgovaraju, tzv. ‘srednje č’. Među dijelom se čakavskih govornika /č/ i /t/ vrlo dobro razlikuju. Tako je i u Tupljaku: *noć* (‘noć, dio dana’), *noć* (‘pronaći’), *poć, tić, leć, peć, zeć* (‘uzeti’).

Finalno /l/ neizmijenjeno je na dočetu imenica, pridjeva itd. i na dočetu središnjega sloga (npr. *maštel, pakol, debel, mrzal; polci...*), a na dočetu glagolskog pridjeva radnog reducirano je, što je čakavska specifičnost: *čita, bi, se, hodi, priša, govori, reka, uzido, šo, imo*.

U govoru Tupljaka javlja se i slabljenje šumnika u zatvorenom slogu, što je čakavska vrhunska razlikovnost u odnosu na štokavsko i kajkavsko narječje: *deško, osta, jena, rados, mlados, staros, jedanajs, dvanajs, dvajset*.

Česta je pojava proteza, dosljednija u starijih govornika: *jistina, jime, jišćen, jiman, ji* (veznik *i*).

Zastupljen je prijelaz fonema /m/ > /n/ na dočetu promjenjivih oblika, ali i nekih nepromjenjivih (npr. brojeva): *Ma ren se ja malo leć., Kad pojen ća., Niš*

ne znon., Niman sriće., Prit ću u osan ur., Udrila san z nogun., Šla je va trse z ocen.

Pojava rotacizma također je svojstvena govoru Tupljaka, a primjeri su sljedeći: *moren* (1. l. jd. prez.), *moreš* (2. l. jd. prez.), *more* (3. l. jd. prez.), *moremo* (1. l. mn. prez.), *morete* (2. l. mn. prez.), *moreju/moru* (3. l. jd. prez.).

Od disimilacijskih pojava u govoru Tupljaka mogu se čuti preobliske skupova /mn/ i /mń/: *sedamnaest* > *sedavnajs*, *osamnaest* > *osavnajs*, *dimnjak* > *dimljak*, *sumnjam* > *sumljan*, *dimnjačar* > *dimljačar* te disimilacija likvidnoga konsonanta /r/ > /l/, što se i u govoru Tupljaka potvrđuje, primjerice *rebro* > *lebro*.

Depalatalizacija /l/ > /l/ u govoru Tupljaka zabilježena je među provjeravanim primjerima samo u *preteĺ*, delatelarizacija u /j/ je dosljedna: *nedija*, *judi*, *uje*, *voja*, *žeja*, *boje*, *nevoje*, *pojubi*.

U govoru Tupljaka ovjerene su čakavske zamjene konsonantskih skupina: *dj > j: *meja*, *rojendan*, *rojenje*, *rojen*, *glojen*; *zdj: *grozje* (ali i *grojze*); *zgj > žj: *možjani/možljani* (od imenice *mozak*); *tj > ć: *noć*, *svića*, *braća*; *stj i *skj > šć: *ognjišće*, *gušćer*, *lišće*, *šćap*, *kršćenje*, *vrišće* (od glagola *vriskati*, 3. l. jd). Primjere nalazimo i u I jd. imenica: z *košćun*, z *mošćun* (s masti), z *vošćen* (s voskom). Također u govoru Tupljaka očuvala se i stara skupina *čr: *črv*, *črvljiv*, *črn*, *črljen*, *črnica*, *čripnja* (ali i *čiripnja*), *črišnja* (ali i *čirišnja*). Strane se skupine *sk*, *sp*, *st* zamjenjuju skupinama *šk*, *šp* i *št*, pa se u govoru Tupljaka može čuti: *škartoc*, *škanj*, *škatula*, *škovace*, *škavacera*, *škercat*, *špenjula*, *špaleta*, *štajun*, *štabelo*, *štimat*, *štramac*.

3.2. Morfološke značajke

Instrumental jednine imenica ženskog roda e-osnove najčešće završava na *-u*, rjeđe na *-un*, npr. *Udri je z ruku.*, *Nabi je balotu z nogu/nogun.*, *Ni pensa z glavu/glavun.*, *Mora začinit meso z solju/soljun.*

Genitiv množine imenica muškog i srednjeg roda najčešće ima nulti nastavak, ali može imati i nastavak *-ah* vjerojatno prema L mn. imenica ž. r.⁵ Stoga u govoru Tupljaka možemo čuti: *Ni teh stol.*, *Ni stolah va kunobi.*, *Bez rukovah.*, *Je šla zdolun bez vol.*, *Ni više kumpirah.* U nekim se riječima koristi i nastavak *-ih* (najčešće kada riječi označavaju neku količinu): *Ni toliko novih mižolih.*

Imenice ženskog roda u genitivu množine najčešće imaju nastavak *-ah*, a sve je rjeđi nulti nastavak, npr. *Žena bez rukah/ruk.*, *Ni teh ženah/žen.*, *Va kući fali padel.*, *Bez besed/besedah.*

U govoru Tupljaka u lokativu množine imenica svih triju rodova najčešće prevladava nastavak *-ah* i to u sva tri roda, ali kod imenica m. i s. roda i nastavak *-ih*, a u imenica m. r. i nastavak *-imi*. Primjeri su sljedeći: *Va kašetinah drži.*, *Hodi po butigah.*, *Va teh morih je čuda rib.*, *Čarape su va postolih.*, *Je govorila o stolimi.*

U instrumentalu množine imenica muškog i srednjeg roda najčešći su nastavci *-i* i *-imi*, dok kod imenica ženskog roda prevladava nastavak *-ami* (rijedak i u imenica m. r.). Primjeri su sljedeći: *Rivali su prit z stoli/stolimi.*, *Iskali su tartufe z breki/brekimi* (ali i *brekami*), *Ne moren čuda micat z nogami.*

Također, kao u većini čakavskih govora, pa tako i u govoru Tupljaka, kao specifična morfološka značajka izdvaja se kondicional. Njegovi oblici glase: *bin*,

⁵ Silvana Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Biblioteka časopisa *Fluminensia knj. 1*, Rijeka, 2005. str. 304.

biš, bi, bimo, bite, biju/bi. Primjeri su sljedeći: *Ja bin šla na more., Biš mi donesla šlape?, Mi bimo otili čo pojis., Oni biju nan skuhali maneštru danas., Ja bin zela dvo kusa.*⁶

Nabrojene značajke potvrđuju pripadnost govora Tupljaka čakavskomu narječju i njegovu ikavsko-ekavskomu dijalektu.

⁶ Svi primjeri preuzeti su iz mojega preddiplomskog rada *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu* (2017).

4. Frazeologija

Frazeologiji se posljednjih desetljeća pridaje sve veća pozornost. Riječ je o dijelu jezikoslovlja koji se bavi i proučava frazeme. Frazeologiju su kao područje rada odabrali i njome se danas bave pretežito mlađi jezikoslovci što osigurava njezin daljnji razvitak.⁷

Željka Fink-Arsovski navodi kako je *frazeologija je relativno mlada lingvistička disciplina koja se u drugoj polovici prošloga stoljeća počela intenzivnije razvijati*.⁸ Temeljna jedinica frazeologije jest frazem koji se ne stvara u govornom procesu, nego se kao zapamćena cjelina uključuje u sam diskurs. Nadalje Ž. Fink-Arsovski navodi da je za frazeologiju u užem smislu karakteristična i desemantizacija, što zapravo znači da su sve frazemske komponente ili samo dio njih izgubile svoje prvotno leksičko značenje, dok je frazem dobio novo frazeološko značenje. Kod frazeologije u širem smislu desemantizacije, ekspresivnosti i konotativnosti skoro pa i nema, a slikovitost je rijetka pojava. Taj se segment odnosi najviše na pojmove iz znanosti, pojedinih područja ili djelatnosti i na različite termine.⁹

Ž. Fink-Arsovski navodi da termin *frazeologija* dolazi od grčke riječi *phrasis* 'izraz' i *logos* 'riječ, govor' te ima dvojako značenje. Prvo značenje odnosi se na lingvističku disciplinu, odnosno na znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture koji se mogu izučavati u okviru jednoga ili više jezika. Za razliku od prvog, drugo značenje podrazumijeva ukupnost frazema koji su raspoređeni prema različitim kriterijima, pa postoje, prema komponentama određenog semantičkog polja: zoonimna frazeologija, somatska frazeologija, internacionalna frazeologija, nacionalna frazeologija, posuđena frazeologija; prema vremenskoj

⁷ Antica Menac, *Hrvatska frazeologija*, Knjižna, Zagreb, 2007, str. 5.

⁸ Željka Fink-Arsovski, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, Knjižna, Zagreb, 2006, str. 5.

⁹ Željka Fink-Arsovski, 2006, *ibid.* str. 5.

raslojenosti: arhaična frazeologija; prema porodičnoj raslojenosti: dijalektalna frazeologija, regionalna frazeologija; frazeologija kojom se služe pojedini književnici.¹⁰

Rođendanom frazeologije smatra se objavljivanje pionirskoga rada Viktora Vladimiroviča Vinogradova „Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku“ iz 1947. godine. Za izdvajanje i prvu fazu razvoja frazeologije kao samostalne discipline posebno je zaslužno rusko jezikoslovlje, kada se stvaraju uvjeti za teoriju frazeologije. Na području bivšega Sovjetskog Saveza započeo je buran razvoj frazeologije, objavljeni su mnogobrojni teorijski radovi i frazeološki rječnici, a odatle se frazeologija počinje širiti na ostale slavenske zemlje. Paralelno s europskom, razvija se frazeologija u američkom jezikoslovnom krugu, no njihovi su pristupi i istraživanja ipak nešto drugačiji od onih zastupljenih na europskom kontinentu.¹¹

Začetak frazeoloških istraživanja u Hrvatskoj seže u početak sedamdesetih godina 20. st. i to objavljivanjem rada Antice Menac pod nazivom „O strukturi frazeologizma“. A. Menac tada je oko sebe okupila veći broj suradnika, u prvom redu rusista, koji su uskoro postali jezgra tzv. zagrebačke frazeološke škole koja je zapravo zaslužna za osamostaljivanje frazeologije kao jezikoslovne discipline.¹²

Objavljeni su mnogobrojni rječnici, među kojima su važni „Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ (1982) Josipa Matešića te „Hrvatski frazeološki rječnik“ (2003) A. Menac, Ž. Fink-Arsovski i R. Venturina.¹³

¹⁰ Željka Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2002, str. 5.

¹¹ Željka Fink-Arsovski, 2002, *ibid.* str. 6.

¹² Barbara Kovačević, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2012, str. 4.

¹³ Branka Tafra, *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, str. 281.

5. Obilježja frazema

Osnovna jedinica frazeologije jest frazem. On se sastoji od najmanje dviju punih sastavnica, odnosno od dviju autosemantičkih ili od kombinacije autosemantičke i sinsemantičke sastavnice koje karakterizira cjelovitost i čvrsta struktura. Kako Ž. Fink-Arsovski navodi, frazem se ne stvara u govornom procesu, već se kao zapamćena, usvojena cjelina uključuje u diskurs pa stoga možemo govoriti o njegovoj ustaljenosti ili reproduktivnosti. Budući da ima sintaktičku funkciju u rečenici, frazem postaje dio rečeničnog ustrojstva ili se pak upotrebljava kao zasebna cjelina.¹⁴

Tijekom sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina 20. st. temeljnu su frazeološku jedinicu nazivali kombinacija riječi, fiksirani izraz, frazalni leksem, idiom (i to ponajprije američki jezikoslovci). U literaturi su postojeći nazivi: stalni izraz, stalni leksički kompleks, idiom, idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, ustaljena kolokacija, ustaljena fraza, okamenjeni izraz, okamenjeni sklop, okamenjena fraza, frazem, frazeološka jedinica, frazeološki obrat...¹⁵

Najčešće se rabe nazivi fraza, frazem, frazeologem, frazeologizam i idiom. Na početku se činilo da označuju istu leksičku pojavnost, ali su se s vremenom počeli razlikovati. Naziv fraza dolazi iz američkoga jezikoslovlja i danas nosi negativnu konotaciju te kod nas nije prihvaćen. Slično se dogodilo i s nazivom frazeologem (koji potječe iz ruske literature) i nazivom frazeologizam. Naziv idiom pojavio se u američkoj, ruskoj i njemačkoj literaturi i pokriva samo jednu vrstu frazeoloških jedinica.¹⁶

¹⁴ Željka Fink-Arsovski, 2002, *ibid.* str. 6.

¹⁵ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 7.

¹⁶ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 8.

Iako se kod nas u početku pojavljuju različiti nazivi, danas prevladava frazem kao termin koji je tvorbeno nastao po uzoru na druge jezikoslovne nazive osnovnih jedinica jezičnoga sustava. Danas je to općeprihvaćeni termin, a kao sinonim rabi se i frazeološka jedinica.¹⁷

Osim slikovitosti koja se odražava u dubinskoj strukturi frazema, uz frazeme čvrsto se vezuje i desemantizacija svih ili dijela frazeoloških komponenta u frazemu. Desemantizacija ili semantička preoblika može biti provedena na dvije razine. U prvom slučaju radi se o potpunoj desemantizaciji kada su sve komponente u sastavu frazema semantički preoblikovane, odnosno da se pri definiranju frazema ne služimo ni jednom frazeološkom sastavnicom (npr. *dok si rekao keks* u značenju 'vrlo brzo, velikom vrzinom'). Drugi slučaj predstavlja djelomična desemantizacija kada je samo dio komponenta izgubilo svoje prvotno leksičko značenje (npr. *raditi na crno* u značenju 'raditi mimo zakonskih propisa').¹⁸

Što se tiče definicije frazema, važno je istaknuti da ne postoji univerzalna, jedinstvena, općeprihvaćena definicija. Našom se frazeološkom literaturom provlače i citiraju definicije osnovne frazeološke jedinice troje istaknutih hrvatskih frazeologa, J. Matešića, A. Menac i Ž. Fink-Arsovski.¹⁹

J. Matešić frazem naziva frazeološkom jedinicom koja ima četiri bitna obilježja:

- 1) reproduciranje – frazem se pojavljuje u gotovu obliku, kao čvrsta veza ustaljena dugom uporabom;
- 2) formalno ustrojstvo – frazem je neraščlanjiv skup riječi od kojih su najmanje dvije punoznačne;

¹⁷ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 8.

¹⁸ Željka Fink-Arsovski, 2002, *ibid.* str. 7.

¹⁹ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 9.

3) idiomatičnost – dolazi do semantičke pretvorbe najmanje jednoga člana toga čvrstog skupa riječi, značenje frazema nikada ne odgovara zbroju značenja njegovih članova;

4) uklapanje u kontekst – frazem se u rečenici pojavljuje kao njezin prosti član, tj. frazem nije skup riječi u vidu vlastitoga teksta.

Njegova definicija veoma precizno određuje frazem s obzirom na njegova osnovna obilježja i odnosi se na frazeme u užem smislu (bez poslovice, krilatica i maksima).²⁰

A. Menac prihvaća Matešićevu definiciju, no uz značajke koje on navodi dodaje još neke:

1) frazem se ne stvara u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku;

2) ima stalan sastav i raspored sastavnica;

3) značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu;

4) uklapa se u rečenicu kao njen sastavni dio;

5) ostale značajke frazema: metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost, nacionalni karakter, neprevodivost na druge jezike.²¹

Temeljna razlika između Matešićeve definicije frazema i definicije A. Menac jest određivanje njegova opsega, odnosno najmanje frazeološke jedinice. Tako su za J. Matešića potrebne najmanje dvije punoznačne riječi, dok A. Menac ne postavlja takve granice. Za nju su i fonetske riječi frazemi. Međutim, kasnije i J. Matešić mijenja svoj stav i dodaje tzv. minimalne frazeme.²²

²⁰ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

²¹ Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

²² Barbara Kovačević, 2012, ibid. str. 10.

Ž. Fink-Arsovski svoju definiciju temelji na prethodnima i navodi sljedeće:

- 1) frazem ima najmanje dvije sastavnice (dvije autosemantičke riječi, ili kombinacija autosemantičke i sinsemantičke) i karakterizira ga cjelovitost i čvrsta struktura;
- 2) frazem se odlikuje ustaljenošću, odnosno reproduktivnošću (ne stvara se u govornom procesu, kao gotova cjelina uključuje se u diskurs);
- 3) frazem postaje dio rečeničnoga ustrojstva, vrši sintaktičku funkciju u rečenici ili se upotrebljava kao zasebna rečenica;
- 4) za većinu frazema karakteristična je slikovitost – odražava se u njihovoj dubinskoj strukturi, a s time je povezana i desemantizacija;
- 5) frazemima je svojstvena snažna ekspresivnost i konotativno značenje (najčešće negativno).²³

5.1. Struktura frazema

Struktura je frazema u pravilu veoma čvrsta. Frazemi se reproduciraju *u unaprijed određenom, odnosno gotovom obliku što znači da se ne formiraju svaki put iznova spontanim slaganjem riječi kao što se formiraju slobodne veze riječi*.²⁴ Upravo zbog svoje čvrste strukture, sastavnice frazema obično se ne osjećaju kao riječi sa samostalnim značenjem. Značenje cijeloga frazema ne proizlazi iz značenja pojedinih sastavnica, npr. iz značenja sastavnica frazema *ne imati dlake na jeziku* ne možemo shvatiti njegovo značenje 'govoriti otvoreno'.²⁵

Također, često je struktura frazema toliko čvrsta da se u frazemu pojedina sastavnica ne može zamijeniti nekom drugom riječju, pa čak ni njegovim

²³ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 11.

²⁴ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 11.

²⁵ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 11.

sinonimom, npr. frazem *put pod noge* ne možemo zamijeniti sa „cesta pod noge“. Ipak, čvrstoća strukture frazema ne mora nužno značiti da su u svim frazemima sve sastavnice nezamjenjive. Kod nekih frazema jedna se sastavnica može zamijeniti svojim sinonimom, npr. *bojati se/plašiti se svoje sjene, dopasti se tuđih ruku/šaka*. Isto tako, jedna sastavnica u frazemu može se zamijeniti riječju koja nije njezin pravi sinonim, ali joj je semantički bliska, npr. *oprati uši/glavu, život mu visi o dlaci/niti, našla krpa/vreća zakrpu*. S druge pak strane, kao zamjenu za jednu sastavnicu možemo naići na riječ koja joj nije nimalo bliska po značenju, dapače, može biti čista suprotnost, npr. *gdje je bog/vrag rekao laku noć*.²⁶

Ponekad u frazemima možemo naići i na različite riječi koje imaju isto značenje, a potječu iz različitih krajeva. Neki se od tih frazema tiču književne norme, odnosno pripadaju standardu, dok se drugi očituju u dijalektu, npr. *kao brod bez kormila/timuna, za inat/dišpet, dobiti šipak/figu*.

5.2. Podrijetlo frazema

A. Menac frazeme klasificira na temelju nekoliko njihovih aspekata: prema podrijetlu, obliku i prema stilu.

Podrijetlo frazema se odnosi na jezik u kojem se frazem razvio, stoga razlikujemo nacionalne frazeme i posuđene frazeme. Nacionalni frazemi su oni nastali su u jeziku u kojem se upotrebljavaju (npr. *davati šakom i kapom, vedriti i oblačiti*). Posuđeni frazemi nastali su u drugom jeziku, u većoj ili manjoj mjeri prilagođeni jeziku primatelju (npr. *alfa i omega, nositi svoj križ, pitanje života i smrti*).²⁷

²⁶ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 12.

²⁷ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 16.

Također, istraživanje podrijetla frazema uključuje i pitanje izvora iz kojih su preuzeti. Tako razlikujemo frazeme:

- a) iz književnih i drugih djela pisanih ili na jeziku koji frazeme upotrebljava (npr. *tko je gori, eto je doli; Bože mili, kud sam zašo*) ili prevedenih s drugih jezika (npr. *biti ili ne biti, ukroćena goropadnica, boriti se s vjetrenjačama*);
- b) iz narodne književnosti, iz pjesama i pripovijedaka (npr. *čardak ni na nebu ni na zemlji; Bože mili, čuda velikoga*) i mnogobrojne poslovice;
- c) iz različitih znanosti ili područja ljudske aktivnosti (npr. *svesti na zajednički nazivnik, lančana reakcija, kratki spoj*), iz glazbe (npr. *davati ton, prva/druga violina, kriva nota*), iz kazališta (npr. *igrati glavnu/sporednu ulogu*) iz sporta (npr. *niski udarac, dobiti žuti karton*), iz pomorstva (npr. *vjetar u krmu, punim jedrima naprijed, ploviti protiv struje*) i drugih područja;
- d) iz različitih žargona, npr. kartaškoga (npr. *zaigrati posljednju kartu, staviti sve na jednu kartu, otkriti karte*), đačkoga, odnosno žargona mladih (npr. *dobiti topa, tko/što je za pet, carska ocjena, dobiti kolac*).²⁸

5.3. Oblik frazema

Ako promatramo frazem prema njegovu obliku, tada možemo govoriti o fonetskoj riječi, skupu riječi ili rečenici.

Fonetska riječ predstavlja svezu jedne samostalne i naglašene riječi i jedne (a rjeđe dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi koje zajedno tvore naglasnu cjelinu, npr. *preko noći, za dlaku, ni za lijek*.

Skup riječi, kao jedan od najčešćih oblika u kojem se frazemi javljaju, čini svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. Te sveze

²⁸ Antica Menac, 2007. *ibid.* str. 16.

mogu biti nezavisnog (*živ i zdrav, ni pet ni šest*) i zavisnog tipa (*začarani krug, skuhati kašu, čovjek od riječi, gladan kruha, mirno spavati*).

Također frazemi mogu po svojem obliku biti i rečenice i to jednostavne (*vrag ne spava*), nezavisnosložene (*na jedno uho uđe, a ne drugo izađe*) i zavisnosložene (*trla baba lan da joj prođe dan*).²⁹

5.4. Stil frazema

Frazeologija se, kao i leksik pojedinog jezika, može promatrati s gledišta pripadanja različitim jezičnim stilovima. Stoga razlikujemo stilski neutralnu frazeologiju, razgovorni stil i vulgarni stil. Stilski neutralna frazeologija upotrebljava se u svim jezičnim stilovima bez posebnih ekspresivno-emocionalnih nijansi (npr. *od jutra do mraka, biti kratka vijeka, pod vedrim nebom*). Razgovorni stil tipičan je za neusiljeno, svakodnevno usmeno izražavanje (npr. *izbiti iz glave, kud puklo da puklo, s konja na magarca*). Vulgarni stil očituje se kao snižena varijanta razgovornoga stila (npr. *izlemati na mrtvo ime, ići na jetra, pijan kao zemlja*).³⁰

²⁹ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 18 – 19.

³⁰ Antica Menac, 2007, *ibid.* str. 19 – 20.

6. Poredbena frazeologija

Poredbena frazeologija jedan je od vrlo frekventnih frazemskih strukturnih tipova kojega susrećemo u mnogim jezicima. Međutim valja razlikovati poredbene frazeme od poredbe ili komparacije kao stilske figure. Važno je naglasiti da se poredba stvara u govornome činu obogaćujući stil, čineći ga slikovitijim i življim, dok su se poredbeni frazemi ustalili u govoru i čine frazeološki fond.³¹

Postoje dva osnovna strukturna tipa poredbenih frazema koja su zastupljena u rječniku hrvatsko-slavenske poredbene frazeologije, dvodijelni i trodijelni. Dvodijelna struktura obuhvaća oblik B + C gdje izostaje dio koji se uspoređuje. Trodijelna struktura A + B + C znači da frazem sadržava komponentu koja se uspoređuje (A-dio), poredbeni veznik (B-dio) i komponentu s kojom se uspoređuje (C-dio). Pa tako u poredbenim frazemima trodijelne strukture A-dio može biti izražen imenicom, pridjevom, zamjenicom, glagolom ili prilogom. C-dio ima različite mogućnosti, npr. *dobar kao anđeo, mlad kao rosa u podne, živjeti kao bubreg u loju, slagati se kao pas i mačka, rasti kao iz vode.*³²

Također, trodijelni tip ponekad sačinjavaju i rečenice, npr. *to je kao gluhomu dobro jutro, ima koga kao Rusa, ide kao po loju što.* Pritom je važno reći da je dvodijelna struktura poredbenih frazema neupitno malobrojnija, npr. *kao bog, kao pokisao, kao za okladu, kao guske u magli, kao od brda odvaljen, kao kec na jedanaest.*³³

Formiranje značenja poredbenih frazema često se temelji na znanju o predmetu, poznavanju običaja, tradicije, povijesnih činjenica. Primjerice, frazem *provesti se kao Janko na Kosovu* vezuje se uz bitku na Kosovu 1448. godine kada

³¹ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

³² Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

³³ Željka Fink-Arsovski, 2006, ibid. str. 6.

su Turci porazili vojsku ugarskog vojskovođe. Međutim, ponekad je usporedba s nekim predmetom samo djelomično izražena, no tada pretpostavljamo određeno znanje o predmetu ili pak prepoznavanje smisla u različitim tipovima elipse, npr. *sjećati se kao danas koga, čega*.³⁴

Važno je i to da se kod manjeg broja poredbenih frazema značenje gradi na antonimskom odnosu A i C dijela, npr. *slagati se kao pas i mačka, slagati se kao rogovi u vreći*.³⁵

³⁴ Željka Fink-Arsovski, 2006, *ibid.* str. 7-8

³⁵ Željka Fink-Arsovski, 2006, *ibid.* str. 8.

7. Dijalektna frazeologija

*Frazemski fond pojedinog mjesnoga govora važan je pokazatelj njegova leksičkoga blaga.*³⁶ Marija Malnar Jurišić ističe kako je jezik osnovno sredstvo prikazivanja i reproduciranja kulture, pa nam stoga i frazemi pokazuju kulturne svjetonazore određenoga društva. Na taj način frazemi preko svojih sastavnica čuvaju i prenose socijalne elemente i shvaćanja ljudi u nekome području.³⁷

Dijalektna se frazeologija bavi prikupljanjem frazema koji se koriste u mjesnim govorima, dijalektima i narječjima. Njezina je glavna funkcija upotpunjavanje dijalektoloških podataka i prikaz specifičnosti frazeološkoga korpusa mjesnih govora. Također, dijalektna frazeologija u najvećoj mjeri pridonosi očuvanju leksičkoga sustava pojedinoga govora, tj. oživljavanju i bilježenju elemenata njegova pasivnog leksika. Leksički materijal unutar frazema nositelj je informacija o fonološkim, morfološkim te sintaktičkim karakteristikama određenoga mjesnoga govora.³⁸

J. Matešić u članku „Frazeologija i dijalektologija“ (1995) govori da proces frazeologije omogućuje oblikovanje novih jedinica u svrhu obogaćenja i proširenja pojmovnog inventara u jeziku. U tom slučaju taj proces ne može se promatrati izolirano, već kao proces koji se u jeziku javlja stalno, u standardu, dijalektu i u lokalnom govoru. Stoga M. Matešić ističe da *pored te opće oznake dijalektalna frazeologija ima i svojih specifičnosti, koje upućuju na razlike između pojedinih lokalnih govora, dijalekata, ali i na razlike prema standardu.*³⁹

³⁶ Marija Malnar Jurišić, O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Naučni trudove, Filologija (53, 1)*, Zagreb, 2016, str. 3.

³⁷ Marija Malnar Jurišić, 2016, *ibid.* str. 3.

³⁸ Marija Malnar Jurišić, 2016, *ibid.* str. 7.

³⁹ Josip Matešić, Frazeologija i dijalektologija, *Hrvatski dijalektološki zbornik 9*, Zagreb 1995, str. 85.

Frazemi predstavljaju dio zadanoga govornoga ili jezičnoga materijala koji živi prenoseći se s koljena na koljeno. Tako su upravo u frazemima sačuvane najrazličitije realizacije govornih idioma, dijalekata, narječja.⁴⁰

Nada Peršić u svojem radu pod naslovom „Frazeologija govora Kršana“ (2002) navodi kako *frazeologija najizravnije svjedoči o utjecaju romanskog jezika na naše govore*.⁴¹ Također navodi i da su većinom izumrli pojedini leksemi koji su uz domaće lekseme ugrađeni u frazeme nastale na čakavskome tlu. To se potvrđuje i kod frazema koje možemo čuti u govoru Tupljaka.

U ranijim dijalektnim, frazeološkim radovima frazemi su se uglavnom analizirali sa strukturnog, sintaktičkog i semantičkog aspekta te se uključivala i analiza konvergentnosti. Međutim u posljednjih se nekoliko godina naglasak sve češće stavlja na konceptualnu analizu frazema.

⁴⁰ Marija Malnar, Poredbeni frazemi u čabarskim govorima, *Filologija*, časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2011, str. 171.

⁴¹ Nada Peršić, *Frazeologija govora Kršana*, Graftrade. Rijeka, 2002, str. 83.

8. Temeljni pristupi analize frazema

U literaturi je zastupljeno nekoliko temeljnih pristupa analizi frazema: strukturna analiza, sintaktička analiza, semantička analiza, kategorijalna analiza i konceptualna analiza frazema.

Strukturni aspekt analize frazema zasniva se na dijelu definicije frazema o stalnim sastavnicama i njegovu redosljedu. Semantička se analiza zasniva na činjenici da frazem ima značenje različito od značenja sastavnica od kojih su neke semantički promijenjene. Sintaktički se pristup temelji na tezi da je frazem sastavni dio rečenice.⁴² S. Vranić ističe da neki autori analiziraju i jezičnu konvergenciju, odnosno odnos prikupljenih frazema s frazemima drugih idioma.⁴³ Konceptualna analiza frazema ima polazište u postavkama kognitivne lingvistike (odnosno kognitivne semantike). Velik broj frazema bazira se na metaforizaciji te ih je moguće razvrstati prema konceptima kojima pripadaju.⁴⁴

Kako Anita Hrnjak ističe, kognitivni je pristup na području frazeologije otvorio mnogo novih pitanja i samim time donio niz zanimljivih spoznaja primjenjivih u raznim granama lingvistike (leksikografiji i frazeografiji).⁴⁵

⁴² Silvana Vranić, Iz kostrenske frazeologije, *Zbornik Život, kultura i povijest Kostrene* 1, 139-152, 2004, str. 141.

⁴³ Silvana Vranić, 2004, *ibid.* str. 141.

⁴⁴ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 126.

⁴⁵ Anita Hrnjak, O mogućnostima konceptualne ili tematske organizacije i obrade frazeologije, *Zavod za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Filologija* 36-37, Zagreb, 2001, str. 189.

9. Konceptualna analiza frazema

U suvremenoj je frazeologiji sve veći naglasak na konceptualnoj analizi frazema. Kako Ž. Fink-Arsovski navodi, *kognitivna semantika u središte analiziranja jezičnih pojavnosti stavlja metaforičke procese*.⁴⁶ Konceptualna analiza temelji se na kognitivnoj semantici koja je dio kognitivne lingvistike. U središtu je proučavanja odnosa jezika i uma, a važno je i znanje o jeziku i znanje o svijetu. Pritom je važno reći da jezik nije autonoman, dio je ljudske spoznaje i možemo ga razumjeti jedino u povezanosti s cijelim spoznajnim sustavom.⁴⁷

Značenje se u kognitivnoj semantici određuje pomoću koncepata, odnosno tematsko-semantičkih polja u koja se svrstavaju određene karakteristike i na temelju kojih je oblikovano frazeološko značenje. Važno je naglasiti da konceptualno svrstani frazemi međusobno nisu sinonimi i nemaju istu strukturu, već oni samo dijele isti koncept.⁴⁸ U konceptima je vidljiva kulturološka podloga, odnosno baza koja nam može poslužiti za daljnja istraživanja, a koncepti su pogodni i zato jer otvaraju mogućnost uključivanja frazema različitih kategorijalnih značenja i različitih strukturnih tipova.⁴⁹

Danas je velik broj frazema utemeljen upravo na metaforama, pa je konceptualna analiza vrlo zahvalna za prikazivanje značenja, odnosno tematsko-značenjskih područja unutar kojih se ostvaruju pojedini frazemi.⁵⁰

⁴⁶ Željka Fink-Arsovski, 2002, *ibid.* str. 37.

⁴⁷ Marija Brala Vukanović, *Understanding language. Introduction to the linguistic study of the English language*. Filozofski fakultet u Rijeci, 2008, str. 84.

⁴⁸ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 126.

⁴⁹ Željka Fink-Arsovski, 2002, *ibid.* str. 37.

⁵⁰ Barbara Kovačević, 2012, *ibid.* str. 126.

10. Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnom govoru Tupljaka

Konceptualna analiza poredbenih frazema prikupljenih u mjesnome govoru Tupljaka provedena je prema konceptima autorica Ž. Fink-Arsovski (2002) i Mihaele Matešić (2006).

Prema mišljenju Ž. Fink-Arsovski poredbeni se frazemi dijele na dvije velike skupine, odnosno na frazeme koji se odnose na čovjeka (na njegovu vanjštinu, osobine, stanje, odnos prema određenim pojavama) i na frazeme koji se odnose na predmete (količinu, boju, težinu, tvrdoću, oštrinu, starost, čistoću i sl.). Međutim, neki su od frazema zastupljenih u analizi višeznačni, stoga se odnose i na čovjeka, ali i na predmete.⁵¹

Za razliku od Ž. Fink-Arsovski, M. Matešić dodaje još dvije velike skupine. Riječ je o frazemima koji se odnose na situacije (uspjeh, neuspjeh, čekanje...) te frazeme koji se odnose na način (dobro, loše, osrednje, brzo, uzaludno...)⁵²

⁵¹ Željka Fink-Arsovski, 2002, str. 37.

⁵² Mihaela Matešić, Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga, *Fluminensia*, god. 18, br. 2, 2006, str. 48.

10.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

10.1.1. Čovjekova vanjština

10.1.1.1. Mekoća lica

kako bëbina gùza – 'jako mekano'

10.1.1.2. Mršavost

tônki kako čäčkalica – 'jako mršav'

tônki kako špäruqa – 'vrlo mršav'

tônki ko koläc – 'jako mršav'

sûhi kako bakalô – 'izrazito mršav'

tônak kâko žbìca – 'jako mršav'

kako kôs i kôža – 'jako mršav'

10.1.1.3. Debljina

debêl kako prasäc – 'jako debeo'

debêl kako kräva – 'jako debeo'

debêl kako bäčva – 'izrazito debeo'

debêl kako karatêl – 'izrazito debeo'

10.1.1.4. Visina

vèli kako gorä – 'jako velik'⁵³

mìci kako svïdar – 'izrazito malen'

mìci kako čëp – 'jako malen'

⁵³ U navedenom frazemu u riječi gorä čuje se velarni izgovor glasa g (γorä).

10.1.1.5. Nagost, razgolićenost

ko od màtere ròjen – 'posve gol (nag), gol golcat'

10.1.2. Način držanja tijela

stojî kako prebìta brëka – 'ukočeno držanje'

stojî ko strašìlo – 'ukočeno držanje'

stojî kako svīcà – 'uspravno držanje'

držàt se ko drvêna Marìja – 'ukočeno držanje'

stôt kako tûžna vřba – 'pogrbljeno držanje'

stôt kako pösrana kòkoš – 'ukočeno držanje'

rôvan kako svīcà – 'izrazito ravan'

kako da je mètlu progùta – 'uspravno držanje'

10.1.3. Kosa i ten

10.1.3.1. Kosa

kako da ga je kràva polìzàla – 'zalizana kosa'

vlôsi ko slàma – 'ispucala kosa'

vlôsi ko mètla – 'suha kosa'

břkas kako ovcà – 'jako kovrčava kosa'

10.1.3.2. Ten

čřn ko gûž – 'tamnoput'

čřn ko katrân – 'tamnoput'

čřn ko Cìgan – 'tamnoput'

bêl kako mlikò – 'svijetle puti'

bêl ko sîr – 'svijetle puti'

bêl ko zît – 'svijetle puti'

10.1.4. Prljavost

blätan kako prasäc – 'jako prljav'

10.1.5. Ljepota – ružnoća

10.1.5.1. Ljepota

bìt lîp ko slika – 'jako lijep, zgodan'

bìt lîp kako püpa – 'izrazito zgodna'

kako da su ga ândeli tesäli – 'izrazito lijep, zgodan'

10.1.5.2. Ružnoća

gřd ko vrâh – 'veoma ružan'

gřd kako škûra nôc – 'izrazito ružan'

10.1.2. Osobine ljudi

10.1.2.1. Mladost – starost

10.1.2.1.1. Mladost

mlodä kako këplja – 'jako mlada'

mlodä kako rosä – 'jako mlada'

10.1.2.1.2. Starost

stôr kako Ÿčka – 'jako star'

stôr kako Bïblija – 'izrazito star'

bìt kako z jënu nôgu va grobì – '1. biti jako star; 2. biti na samrti; 3.

biti bolestan'⁵⁴

⁵⁴ U navedenom frazemu, u riječi *grobì*, u govoru čuje se velarni izgovor glasa *g* [*γrobì*].

10.1.2.2. Dobrota – zloba

10.1.2.2.1. Dobrota

döbar ko bübica – 'jako dobar'

döbar kako krüh – 'jako dobar, blag, velikodušan'

10.1.2.2.2. Zloba

bît kako štrîga – 'zločest, zajedljiv'

pöredan ko vrâh – 'jako zao, pakostan'

döbar ko krüh od trî dni – 'zločest'

kako da je vrâgu ûša spod kolêna – 'jako zločest, pakostan'

10.1.2.3. Plašljivost

strašljîv ko ovcä – 'jako plašljiv'

bižät kako od sômega vrâga – 'izbjegavati *koga* na sve moguće načine'

trës se kako šîba – 'tresti se od straha'

bižät kako mûnjen – 'plašiti se jako nekoga'

10.1.2.4. Umna ograničenost

glüp ko stüp – 'jako glup'

šljütav/smötan ko säljla – 'biti blesav'

glüp ko däska – 'biti blesav'

glüp ko škûra nôc – 'izrazito glup'

bëdas ko tovôr – 'biti blesav'

kako da ti je kökoš mözak pozobäla – 'biti bez pameti'

kako da nîma se kökoše na brôji – 'izrazito glup'

kako da je tovâru z bâšte ûša – 'neuračunljiv'

kako da se je najî lûdih pičûrav – 'neuračunljiv'

kako da su ti se sè ôvce pomîšäle – 'neuračunljiv'

bùljit ko teläc – 'gledati bez razumijevanja'

10.1.2.5. Oholost

ko da je pòpi su pàmet ovêga svîta – 'držati se najpametniji'

šepùrit se ko petèh – 'držati se važan'

10.1.2.6. Nametljivost

bît kako krpûša – 'biti nametljiv, dosadan'

bît kako mušät/čingujîš – 'jako dosadan'

čepät se za ništo kako mùha za drèk – 'jako dosadan, nametljiv'

dôsadan kako prölif – 'jako dosadan'

dôsadan ko mùha – 'nametljiv'

10.1.2.7. Nestašnost

kako da je ûša vrâgu spot kòtule – 'netašan'

kako da ìma črve va guzìci – 'nemiran, netašan'

ko da je pûšćen z länca – 'nemiran, netašan, nezaustavljiv'

10.1.2.8. Prevrtljivost

bît kako vètar pûše – 'jako prevrtljiv'

10.1.2.9. Tvrdo glavost

trdoglôv kako tovôr – 'jako tvrdo glav'

třd ko kàmik/balîn – 'jako tvrdo glav, svojeglav'

10.1.2.10. Brbljavost

imàt zajìk kako kràva rêp – 'biti brbljav, mnogo (previše) govoriti'

govorìt kako navîjen – 'biti brbljav, mnogo govoriti'

mìt kako prôzan mälín – 'previše govoriti'

imàt zajìk ko lopàtu – 'biti brbljav'

10.1.2.11. Bezvoljnost

bìt ko prebìta brëka – 'biti bezvoljan'

10.1.2.12. Nepromišljenost

ko mùha bez glōvè – 'biti nepromišljen'

10.1.2.13. Točnost

jùšt kako ùrica – 'točan u minut'

10.1.2.14. Lijenost

lên kako tovôr – 'jako lijen'

lêna kako prasìca – 'jako lijena'

10.1.2.15. Sporost

bìt ko pûš – 'jako spor'

10.1.2.16. Hitrost

bړs ko strelà – 'jako brz'

bړs ko šajëta – 'jako brz'

hìtar kako zêc – 'vrlo brz'

bړza kako tìgra – 'izrazito brza'

10.1.2.17. Marljivost

bìt kako mrôv – 'vrijedan, marljiv'

bìt ko čèlica – 'jako vrijedan'

10.1.2.18. Tromost

bìt ko mřtvo pûhalo – 'biti trom'

vûc se kako prebìta brèka – 'biti trom, lijen'

10.1.2.19. Pažljivost

držàt ko kàp vodê – 'biti pažljiv prema *komu*, pažljivo čuvati *koga*'

čuvàt kako òči va glôvì – 'pažljivo čuvati *koga*'

10.1.2.20. Lukavost

šëgaf ko lesìca – 'vrlo lukav'

šëgaf kako močàk – 'vrlo lukav, prepreden'

10.1.1.21. Ravnodušnost

bìt brìga kako za lônjski snìh – 'ne mariti za *koga* ili *što*'

10.1.2.22. Umiljavanje

plēsàt kako drùgi sopê – 'raditi *što* po čijoj volji'

10.1.2.23. Dražesnost

slàdak ko mêd – 'lijep, mio'

slàdak ko cùker – 'jako lijep'

slàdak ko bombôn – 'izrazito lijep'

10.1.2.24. Potištenost

bìt ko pokìsla kòkoš – 'jadan, potišten'

10.1.2.25. Razdražljivost

bìt kako na ìglah – 'jako razdražljiv, strašno nervozan'

10.1.2.26. Ljubomora

đelôš kako vrâh – 'jako ljubomoran'

10.1.2.27. Usamljenost

sôm ko cúk – 'potpuno sam, osamljen'

sôm ko pÿs – 'potpuno sam, osamljen'

10.1.2.28. Neurednost

kako da ga je telìca zlêgla – 'jako neuredan, zamazan'

10.1.2.29. Smetenost, zbunjenost

ko gÿska va mägli – 'zbunjen, naivan'

10.1.2.30. Zatečenost, iznenađenost

čüdit se kako pÿra drekü – 'zatečen, negativno iznenađen'

bÿljit ko teläc – 'gledati zapanjeno, začuđeno'

10.1.2.31. Nespretnost

päs ko krÿška – 'nespretno padati'

10.1.3. Stanje

10.1.3.1. Zdravlje

zdräv ko drên – 'potpuno zdrav'

10.1.3.2. Crvenilo

krvôv ko päprika – 'jako crven, od neugodnosti'

krvôv kako räk – 'jako crven, od neugodnosti, od sunčanja'

krvôv ko pomidôr – 'jako crven'

10.1.3.3. Bljedilo

blêd kako křpa – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako mlĭkò – 'izrazito blijede boje'

blêd kako smřt – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

blêd kako zĭt – 'izrazito bijele boje'

10.1.3.4. Spavanje

spät ko zäklan – 'čvrsto spavati'

zaspät ko töp – 'brzo zaspati'

zaspät ko bëba – 'ugodno, lijepo spavati'

spät ko cök – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'

10.1.3.5. Stanje pijanstva

pijôn kako bäčva – 'jako pijan'

pijôn kako bocôn – 'potpuno pijan'

pijôn kako lětva – 'jako pijan, ne može stajati na nogama'

pijôn kako čëp – 'potpuno pijan'

pijôn kako säjla – 'jako pijan'

pijôn kako zemljä – 'potpuno pijan, do besvijesti'
pijôn kako guzëca – 'jako pijan'
pijôn kako šläpa – 'potpuno pijan'
nalît se kako dêva – 'jako se napiti'
nalît se kako zemljä – 'jako se napiti'
nalît se kako blôgo – 'jako se napiti'
nalît se kako tovôr – 'jako se napiti'

10.1.3.6. Umor (iscrpljenost)

bît kako prebîta brëka – 'jako umoran, bezvoljan'
trûdan kako tovôr – 'jako umoran'
bît kako prekînjen – 'jako umoran'
imât glõvü kako balôn – 'imati glavobolju'
bît kako bõlan kat sère – 'biti sav nikakav, umoran'

10.1.3.7. Gluhoća

gljûh kako nôc – 'gluh, nagluh'
gljûh kako tovôr – 'gluh, nagluh'

10.1.3.8. Srdžba

jôdan kako rës – 'jako ljut, pun bijesa'
jôdan kako hüdoba – 'vrlo ljut, bijesan'
jôdan kako vrâh – 'jako ljut, bijesan'
kako da ti je brëk večëru pojî – 'jako ljut'

10.1.3.9. Sloboda, nesputanost

ko da je pùšćen z lànca – '1. osjećaj oslobođenosti od *koga*, *čega*; 2. uzeti si pretjeranu slobodu, ponašati se kako je *kome* drago /obično u lošem smislu/

10.1.4. Odnos prema radu

10.1.4.1. Lijenost

lên ko tovôr – 'jako lijen'

10.1.4.2. Naporno raditi

dëlat ko kônj – 'naporno raditi'

dëlat kako tovôr – 'mnogo raditi, naporno raditi'

dëlat kako pomûćen – 'mnogo raditi'

dëlat kako blôgo – 'mnogo raditi, raditi naporene poslove'

10.1.5. Život u izobilju i siromaštvu

10.1.5.1. Blago živjeti

živìt ko búbreg va lõji – 'živjeti u blagostanju, živjeti u izobilju, lagodno živjeti'

živìt ko krâlj – 'lagodno živjeti, imati puno novaca'

ko da mu je sikìra pàla va mēd – 'živjeti u blagostanju'

imàt šòldi ko blàta – 'imati puno novaca, biti bogat'

10.1.5.2. Siromašno živjeti

živìt ko crkvèni mìš – 'živjeti siromašno, ne imati novaca'

10.1.6. Međuljudski odnosi

10.1.6.1. Živjeti skladno (u ljubavi)

bìt kako p̃rs i nõhat – 'dobro se slagati, biti uvijek zajedno'

10.1.6.2. Živjeti u svadi

žìvìt kako brèk i močäk – 'ne slagati se, svađati se'

bìt kako dôn i nõc – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti, međusobno se razlikovati'

bìt kako nõbo i zemljä – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti'

10.1.7. Odnos prema jelu

10.1.7.1. Jaka glad, žeđ

lächan ko vûk – 'jako gladan'

lächan kako brèk – 'jako gladan'

žèdan kako brèk – 'jako žedan'

žèdan kako sùha zemljä – 'izrazito, jako žedan'

10.1.7.2. Mnogo i halapljivo jesti

bìt kako škùja bez dnä – 'biti proždrljiv'

jìs kako prasäc – 'neumjereno jesti'

imàt òči vèće od štùmiga – 'neumjereno jesti'

10.1.7.3. Malo jesti

jîs kako tîć – 'vrlo malo jesti'

10.1.8. Način kretanja

10.1.8.1. Kretanje velikom brzinom

bÿs kako strèla – 'vrlo brz'

bÿs kako šajèta – 'izrazito brz'

bÿza kako tîgra – 'jako brz'

tèć ko zèc – 'jako brz, vrlo brzo trčati'

bît ko lăstavica – 'biti brz, pokretan'

kako da ga vrànić nòsi – 'jako brz, vrlo brzo hodati, trčati'

10.1.8.2. Smeteno kretanje velikom brzinom

hodît kako mùha bez glōvè – 'nepromišljeno, smušeno
(hodati/trčati)'

kako brèk pùšćen z verûk – 'smeteno, smušeno, bez plana
(hodati/trčati)'

10.1.8.3. Sporo kretanje

spôr ko pûž – 'jako spor'

vûć se ko prebîta brèka – 'sporo hodati'

10.1.8.4. Sporo i oprezno kretanje

hodît kako po jôjah – 'oprezno se kretati'

10.1.8.5. Nepomično stajanje

stôt kako kîp – 'nepomično stajati, biti na istome mjestu'

stôt kako drvêna Marija – 'držati se ukočeno, nepomično stajati'

stôt kako svetàc – 'nepomično stajati'

držät se ko pijôn plöta – 'čvrsto ustrajati u čemu, ne prihvaćati
ničija mišljenja'

10.2. Frazemi koji se odnose na predmete

10.2.1. Značenje količine

ko mrôvi – 'previše je *koga, čega*'

ko blàta – 'imati previše *čega*'

10.2.2. Boja predmeta

10.2.2.1. Bijela boja

bêl ko zît – 'izrazito bijele boje'

bêl ko mlikò – 'izrazito bijele boje'

10.2.2.2. Crna boja

črñ ko katrân – 'jako crn, crn od prljavštine'

črñ ko škûra nôć – 'jako crn'

10.2.2.3. Crvena boja

krvôv ko křv – 'izrazito crvene boje'

10.2.3. Težina predmeta

10.2.3.1. Predmeti velike težine

tëžak kako vrâh – 'velike težine, vrlo teško'

tëžak kako kâmik – 'vrlo težak'

10.2.3.2. Predmeti male težine

lâhki kako pêrije – 'male težine, vrlo lagan'

10.2.4. Tvrdoća predmeta

10.2.4.1. Tvrđi predmeti

třd ko kâmik – 'jako tvrđo'

třd kako balîn – 'jako tvrdo'
třd ko čëlik – 'izrazito tvrdo'
třdo kako čiljar – 'jako tvrdo'
třdo kako želëzo – 'izrazito tvrdo'

10.2.4.2. Mekani predmeti

mëhko kako dûša – 'jako mekano'

10.2.5. Suhoća predmeta

sûh kako čëp – 'izrazito suh'
sûh kako bërut – 'potpuno suh'

10.2.6. Čistoća predmeta

čis ko sùza – 'jako čisto, bez prašine'
čisto kako va crîkvi – 'vrlo čisto, uredno'
čisto kako va apotëki – 'vrlo čisto, uredno, mirišljivo'

10.2.7. Vrijednost predmeta

koštô kako svëtega Pëtra käjgana – 'veoma skupo, ima visoku cijenu'

koštô ko sùho zlôto – 'jako skupo'

10.2.8. Stanje predmeta

smrdî ko kùga/vräh – 'jako smrdjeti'
kùća ko štàla – 'neuredno'

10.2.9. Okus

žükak kako pelîn – 'jako gorak'

10.3. Frazemi koji se odnose na situacije

10.3.1. Uspjeh

hòdi kako podmâzano – 'bez poteškoća'

hodìt ko po lôji – 'glatko, lako, bez problema'

hodìt kako po špōgì – 'glatko, bez problema'

bìt kako rìba va vodì – 'odlično se snalaziti, bez problema'

10.3.2. Neugodna situacija

kako rìba na sùhen – 'biti u lošoj, neugodnoj situaciji, loše se osjećati'

kako da gorì kêmu pot petàmi – 'biti u opasnosti, neprilici, biti u neugodnoj situaciji'

10.3.3. Neočekivana situacija

kako kat còrava kòkoš zřno nòjde – 'potpuno slučajno, neplanirano naići'

kako šajèta z vèdra nèba – 'neočekivano, iznenada'

10.3.4. Mamurnost

domišljät se kako kroz màglu – 'mutno se sjećati koga, čega'

10.3.5. Okolnosti

škûro kako va grobì – 'potpuni mrak'⁵⁵

škûro kako va jâmi – 'vrlo tamno'

⁵⁵ U navedenom frazemu, u riječi grobì, u govoru čuje se velarni izgovor glasa g [ɣrobì].

10.4. Frazemi koji se odnose na način

10.4.1. Dobro

poznät kako svôj žëp – 'dobro, poznavati nešto ili nekoga jako dobro'

kako Bôh zapovîda – 'dobro, kako se očekuje'

ko Bôh – 'jako dobro'

čítat kako ôtprt líbar – 'jako dobro poznavati nekoga'

10.4.2. Loše

kako s p̄ston va drèk– 'loše, neugodno'

bît kako tr̄nj va ôki – 'biti nekome na velikoj smetnji'

stûc/namlôtît kako tovâricu, prasîcu – 'jako istući'

zmlôtît kako mächku – 'jako istući'

10.4.3. Idealno

p̄rit ko narûčen – 'pojaviti se u pravom trenutku'

10.4.4. Uzaludno

kako da tovâru govôrin – 'uzaludno'

kako da govôrin zîdu – 'uzaludno'

10.4.5. Iznenada

kako da je va zëmlju propô – 'iznenada nestati'

10.4.6. Uporno

mučàt ko zìt – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'

11. Zaključak

U ovome je radu prikazana konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka. Analiza je bazirana na građi knjige Ž. Fink-Arsovski „Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra“ (2002) te upotpunjena građom iz članka „Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga“ (2006) M. Matešić.

Cilj ovoga istraživanja bio je prikupiti što više poredbenih frazema koji se koriste u mjesnom govoru Tupljaka. Ovim je istraživanjem ukupno prikupljeno i potvrđeno ukupno 238 poredbenih frazema koje u svojem govoru koriste govornici Tupljaka.

Konceptualna analiza pokazala je da su u govoru Tupljaka među prikupljenim frazemima najbrojniji poredbeni frazemi koji se odnose na čovjeka (188 frazema). Nakon njih slijede frazemi koji se odnose na predmete (26 frazema), frazemi koji se odnose na način (13 frazema), a najmanje je prikupljeno frazema koji se odnose na situacije (11 frazema). Istraživanje je pokazalo da su frazemi koji se odnose na čovjeka najviše zastupljeni, a najbrojniji su frazemi koji opisuju čovjekove osobine (76 frazema), zatim slijede frazemi koji opisuju čovjekovu vanjštinu (39 frazema) te frazemi koji se odnose na stanje (36 frazema).

Također, istraživanje potvrđuje da su (kao i u većini drugih govora koja su podvrgnuta frazeološkim istraživanjima) u govoru Tupljaka češće zastupljeni frazemi koji se odnose na negativna osobine (npr. umna ograničenost, lijenost, nametljivost, neurednost, oholost, prevrtljivost) od onih koji se odnose na pozitivne.

Kao frazem koji se osobito ističe među ostalim prikupljenim frazemima jest *ko/kako prebita breka*. Istraživanje je pokazalo da se taj frazem odnosi isključivo na čovjeka, a ostvaruje u više različitih koncepata s različitim značenjima. Pa tako

frazem *bit ko prebita breka* znači biti bezvoljan, ali i jako umoran. Također odnosi se i na ukočeno držanje, na čovjekovu tromost, a koristi se i za sporo hodanje.

Osim poredbenih frazema koji su prikupljeni ovim istraživanjem, u govoru Tupljaka koristi se i mnoštvo drugih frazema koje bi u budućnosti bilo vrijedno detaljnije istražiti i prikupiti.

12. Popis literature

1. Barišić, M. i Vranić, S. (2008). Frazeologija mjesnoga govora Krcula. U: Krajcar, S. (ur.). *Libri žminjski: libar drugi*. Katedra Čakavskog sabora Žminj. Žminj. (str. 133 – 145).
2. Bogović, S. (1996). Frazeologija grobničkih govora. U: Silić, J. (ur.). *Grobnički zbornik*, br. 4. Katedra Čakavskoga sabora za Grobnišćinu. Rijeka. (str. 341 – 362).
3. Bogović, S. (1997). Frazeologija u čakavskim dijalektološkim rječnicima. *Fluminensia*, 9 (1–2). (str. 121 – 132).
4. Bogović, S. (1999). Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage. *Fluminensia*, 11 (1–2). (str. 143 – 163).
5. Brala Vukanović, M. (2008). *Understanding language. Introduction to the linguistic study of the English language*. Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka. Odsjek za anglistiku.
6. Bratović, M. (2018). *Konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Klane*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Diplomski rad.
7. Brozović, D. (1988). *Čakavsko narječje*. U: Brozović, D. – Ivić, P. *Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb.
8. Fink-Arsovski, Ž., Kovačević, B. i Hrnjak, A. (2010). *Bibliografija hrvatske frazeologije i popis frazema analiziranih u znanstvenim i stručnim radovima*. Knjigra. Zagreb.
9. Finka, B. (1971). *Čakavsko narječje. Čakavska rič. Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*. 1. Split.
10. Fink-Arsovski, Ž. (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Filozofski fakultet. Zagreb.

11. Hrnjak, A. (2001). O mogućnostima konceptualne ili tematske organizacije i obrade frazeologije. Zavod za lingvistička istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. *Filologija* 36-37. Zagreb. (str. 189 – 200).
12. Jukić, S. (2016). *Poredbena frazeologija u nastavi inojezičnoga hrvatskoga*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Diplomski rad.
13. Kovačević, B. (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
14. Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
15. Lukežić, I. (1990). *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Izdavački centar Rijeka. Rijeka.
16. Lukežić, I., Turk, M. (1998). *Govori otoka Krka*. Libellus. Crikvenica.
17. Malnar Jurišić, M. (2016). O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. *Naučni trudove, Filologija* (53, 1). Zagreb.
18. Malnar, M. (2011). Poredbeni frazemi u čabarskim govorima. *Filologija: časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. (str. 155 – 173).
19. Matešić, J. (1995). Frazeologija i dijalektologija. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9. Zagreb. (str. 83 – 88).
20. Matešić, M. (2006). Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga. *Fluminensia*, 18 (2). (str. 37 – 81).
21. Menac, A. (1970/1971). O strukturi frazeologizama. *Jezik*, 18 (1). (str. 1 – 4).
22. Menac, A. (2007). *Hrvatska frazeologija*. Knjigra. Zagreb.
23. Menac-Mihalić, M. i Menac, A. (2011). Frazeologija splitskoga govora s rječnicima. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

24. Moguš, M. (1977). *Čakavsko narječje. Fonologija*. Školska knjiga. Zagreb.
25. Peršić, N. (2002). Frazeologija govora Kršana. U: Peršić, N., *Govor Kršana*. Graftrade. Rijeka. (str. 73 – 84).
26. Stranić, S. (2017). *Pripadnost govora Tupljaka čakavskom ikavskom-ekavskom dijalektu*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. Završni rad.
27. Tafra, B. (2005). *Od riječi do rječnika*. Školska knjiga. Zagreb.
28. Turk, M. (1994). Naznake o podrijetlu frazema. *Fluminensia*, 6 (1-2). (str. 37 – 47).
29. Turk, M. (1997). Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na građi iz krčkih govora). *Suvremena lingvistika*, 43–44 (1–2). (str. 313 – 324).
30. Turk, M. (1998). Frazeologija krčkih govora. U: Lukežić, I. i Turk, M., *Govori otoka Krka*. Libellus. Crikvenica.
31. Vranić, S. (1996). Realizacija finalnoga slogovnoga /l/ u govorima čakavskoga narječja. Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika, priopćenja hrvatskih sekcija III. međunarodnog slavističkog skupa pod naslovom “Teorija i praksa nastave slavenskih jezika”. *Bibliotheca Croatica Hungariae*. knj. 2. Pečuh.
32. Vranić, S. (2004). Iz kostrenske frazeologije. U: Vranić, S. (ur.). *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Katedra Čakavskoga sabora Kostrena. Kostrena. (str. 139-152)
33. Vranić, S. (2005). *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Filozofski fakultet u Rijeci. Odsjek za kroatistiku. *Biblioteka časopisa Fluminensia knj. 1*. Rijeka.
34. Vranić, S. (2011). *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 2. Morfologija*. Ogranak Matice hrvatske u Novalji. Rijeka.

Rječnici:

35. Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Priredila Ljiljana Jojić. Impresum. Novi Liber. Zagreb.
36. Fink-Arsovski, Ž. (2006). *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Knjigra. Zagreb.
37. Menac, A., Fink-Arsovski, Ž. i Venturin, R. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Naklada Ljevak. Zagreb.

Internetski izvori:

38. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Kreleža, *Tupljak*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62708>, pristupano 19.6.2019.
39. Istrapedia, *Tupljak*, <http://istrapedia.hr/hrv/1137/tupljak/istra-a-z/>, pristupano 19.6.2019.

13. Prilozi

13.1. Abecedni popis poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka

bèdas ko tovôr – 'biti blesav'

bêl kako mlikò – 'svijetle puti'

bêl ko mlikò – 'izrazito bijele boje'

bêl ko sîr – 'svijetle puti'

bêl ko zît – 'izrazito bijele boje'

bêl ko zît – 'svijetle puti'

bît brîga kako za lônjski snîh – 'ne mariti za *koga* ili *što*'

bît kako bôlan kat sère – 'biti sav nikakav, umoran'

bît kako dôn i nôc – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti, međusobno se razlikovati'

bît kako krpùša – 'biti nametljiv, dosadan'

bît kako mrôv – 'vrijedan, marljiv'

bît kako mušät/čingujîš – 'jako dosadan'

bît kako na ìglah – 'jako razdražljiv, strašno nervozan'

bît kako nëbo i zemljä – 'ne slagati se, nimalo ne sličiti'

bît kako prebîta brèka – 'jako umoran, bezvoljan'

bît kako prekînjen – 'jako umoran'

bît kako pÿs i nôhat – 'dobro se slagati, biti uvijek zajedno'

bît kako rîba va vodî – 'odlično se snalaziti, bez problema'

bît kako škùja bez dnä – 'biti proždrljiv'

bît kako štrîga – 'zločest, zajedljiv'

bît kako trînj va ôki – 'biti nekome na velikoj smetnji'

bît kako vètar pûše – 'jako prevrtljiv'

bìt kako z jènu nògu va grobì – '1. biti jako star; 2. biti na samrti; 3. biti bolestan'

bìt ko čèlica – 'jako vrijedan'

bìt ko làstavica – 'biti brz, pokretan'

bìt ko mřtvo pùhalo – 'biti trom'

bìt ko pokìsla kòkoš – 'jadan, potišten'

bìt ko prebìta brèka – 'biti bezvoljan'

bìt ko pùš – 'jako spor'

bìt lîp kako pùpa – 'izrazito zgodna'

bìt lîp ko slîka – 'jako lijep, zgodan'

bižàt kako mùnjen – 'plašiti se jako nekoga'

bižàt kako od sòmega vrâga – 'izbjegavati *koga* na sve moguće načine'

blàtan kako prasàc – 'jako prljav'

bléd kako křpa – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

bléd kako mlĭkò – 'izrazito blijede boje'

bléd kako smřt – 'vrlo blijed, blijed od nelagode'

bléd kako zĭt – 'izrazito bijele boje'

břkas kako ovcà – 'jako kovrčava kosa'

břs kako strèla – 'vrlo brz'

břs kako šajèta – 'izrazito brz'

břs ko strelà – 'jako brz'

břs ko šajèta – 'jako brz'

břza kako tĭgra – 'izrazito brza'

břza kako tĭgra – 'jako brz'

bùljit ko telàc – 'gledati bez razumijevanja'

bùljit ko telàc – 'gledati zapanjeno, začuđeno'

čĭs ko sùza – 'jako čisto, bez prašine'

čĭsto kako va apotéki – 'vrlo čisto, uredno, mirišljivo'

čĭsto kako va crĭkvi – 'vrlo čisto, uredno'

čítat kako òtpr̄t lībar – 'jako dobro poznavati nekoga'
čr̄n ko Cìgan – 'tamnoput'
čr̄n ko gūž – 'tamnoput'
čr̄n ko katrân – 'jako crn, crn od prljavštine'
čr̄n ko katrân – 'tamnoput'
čr̄n ko škûra nôc – 'jako crn'
čûdit se kako pûra drekû – 'zatečen, negativno iznenađen'
čuvât kako òči va glōvì – 'pažljivo čuvati koga'
čepât se za ništo kako mûha za drèk – 'jako dosadan, nametljiv'
debêl kako bãčva – 'izrazito debeo'
debêl kako karatêl – 'izrazito debeo'
debêl kako krâva – 'jako debeo'
debêl kako prasac – 'jako debeo'
dêlat kako blôgo – 'mnogo raditi, raditi naporne poslove'
dêlat kako pomûcen – 'mnogo raditi'
dêlat kako tovôr – 'mnogo raditi, naporno raditi'
dêlat ko kônj – 'naporno raditi'
dôbar kako krûh – 'jako dobar, blag, velikodušan'
dôbar ko bûbica – 'jako dobar'
dôbar ko krûh od trî dnì – 'zločest'
domišljât se kako kroz mäglu – 'mutno se sjećati koga, čega'
dôsadan kako pròlif – 'jako dosadan'
dôsadan ko mûha – 'nametljiv'
držât ko kâp vodê – 'biti pažljiv prema komu, pažljivo čuvati koga'
držât se ko drvêna Marija – 'ukočeno držanje'
držât se ko pijôn plôta – 'čvrsto ustrajati u čemu, ne prihvaćati ničija
 mišljenja'
đelôš kako vrâh – 'jako ljubomoran'
glûp ko dâska – 'biti blesav'

glüp ko stüp – 'jako glup'
glüp ko škûra nôc – 'izrazito glup'
gljûh kako nôc – 'gluh, nagluh'
gljûh kako tovôr – 'gluh, nagluh'
govorît kako navîjen – 'biti brbljav, mnogo govoriti'
gr̥d kako škûra nôc – 'izrazito ružan'
gr̥d ko vrâh – 'veoma ružan'
hîtar kako zêc – 'vrlo brz'
hòdi kako podmâzano – 'bez poteškoća'
hodît kako mùha bez glōvè – 'nepromišljeno, smušeno (hodati/trčati)'
hodît kako po jôjah – 'oprezno se kretati'
hodît kako po špōgì – 'glatko, bez problema'
hodît ko po lôji – 'glatko, lako, bez problema'
imât glōvù kako balôn – 'imati glavobolju'
imât ôci vèce od štùmiga – 'neumjereno jesti'
imât šòldi ko blàta – 'imati puno novaca, biti bogat'
imât zajîk kako kràva rêp – 'biti brbljav, mnogo (previše) govoriti'
imât zajîk ko lopätu – 'biti brbljav'
jîs kako prasäc – 'neumjereno jesti'
jîs kako tîc – 'vrlo malo jesti'
jôdan kako hùdoba – 'vrlo ljut, bijesan'
jôdan kako rîs – 'jako ljut, pun bijesa'
jôdan kako vrâh – 'jako ljut, bijesan'
jüšt kako ùrica – 'točan u minut'
kako bëbina gùza – 'jako mekano'
kako Bôh zapovîda – 'dobro, kako se očekuje'
kako brèk pùšćen z verûk – 'smeteno, smušeno, bez plana (hodati/trčati)'
kako da ga je kràva polîzàla – 'zalizana kosa'
kako da ga je telîca zlêgla – 'jako neuredan, zamazan'

kako da ga vrànić nòsi – 'jako brz, vrlo brzo hodati, trčati'
kako da gorì kèmu pot petàmi – 'biti u opasnosti, neprilici, biti u neugodnoj situaciji'
kako da govôrin zîdu – 'uzaludno'
kako da ìma çr̀ve va guzìci – 'nemiran, nestašan'
kako da je mètlu progùta – 'uspravno držanje'
kako da je tovâru z bâšte ûša – 'neuračunljiv'
kako da je ûša vrâgu spot kòtule – 'nestašan'
kako da je va zèmlju propô – 'iznenada nestati'
kako da je vrâgu ûša spod kolèna – 'jako zločest, pakostan'
kako da nîma se kòkoše na brôji – 'izrazito glup'
kako da se je najî lûdih piçùrav – 'neuračunljiv'
kako da su ga ânđeli tesàli – 'izrazito lijep, zgodan'
kako da su ti se sè ôvce pomîšàle – 'neuračunljiv'
kako da ti je brèk večèru pojî – 'jako ljut'
kako da ti je kòkoš mòzak pozobàla – 'biti bez pameti'
kako da tovàru govôrin – 'uzaludno'
kako kat çòrava kòkoš zr̀no nôjde – 'potpuno slučajno, neplanirano naići'
kako kòs i kòža – 'jako mršav'
kako rìba na sùhen – 'biti u lošoj, neugodnoj situaciji, loše se osjećati'
kako s pr̀ston va drèk – 'loše, neugodno'
kako šajèta z vèdra nèba – 'neočekivano, iznenada'
ko blàta – 'imati previše čega'
ko Bôh – 'jako dobro'
ko da je pòpi su pàmet ovèga svîta – 'držati se najpametniji'
ko da je pùšćen z lãnca – '1. osjećaj oslobođenosti od *koga*, *čega*; 2. uzeti si pretjeranu slobodu, ponašati se kako je *kome* drago /obično u lošem smislu/'
ko da je pùšćen z lãnca – 'nemiran, nestašan, nezaustavljiv'
ko da mu je sikìra pàla va mèd – 'živjeti u blagostanju'

ko gùska va màgli – 'zbunjen, naivan'
ko mrôvi – 'previše je koga, čega'
ko mùha bez glōvè – 'biti nepromišljen'
ko od màtere ròjen – 'posve gol (nag), gol golcat'
koštô kako svêtega Pètra kàjgana – 'veoma skupo, ima visoku cijenu'
koštô ko sùho zlôto – 'jako skupo'
krvôv kako ràk – 'jako crven, od neugodnosti, od sunčanja'
krvôv ko křv – 'izrazito crvene boje'
krvôv ko pàprika – 'jako crven, od neugodnosti'
krvôv ko pomidôr – 'jako crven'
kùća ko štàla – 'neuredno'
làčan kako brèk – 'jako gladan'
làčan ko vûk – 'jako gladan'
làhki kako pèrije – 'male težine, vrlo lagan'
lên kako tovôr – 'jako lijen'
lên ko tovôr – 'jako lijen'
lêna kako prasìca – 'jako lijena'
mèhko kako dûša – 'jako mekano'
mìci kako čèp – 'jako malen'
mìci kako svìdar – 'izrazito malen'
młit kako prôzan mǎlin – 'previše govoriti'
mlodà kako kàplja – 'jako mlada'
mlodà kako rosà – 'jako mlada'
mučät ko zît – 'uporno šutjeti, ništa ne govoriti'
nalit se kako blôgo – 'jako se napiti'
nalit se kako dêva – 'jako se napiti'
nalit se kako tovôr – 'jako se napiti'
nalit se kako zemljä – 'jako se napiti'
päs ko krùška – 'nespretno padati'

pijôn kako bãčva – 'jako pijan'
pijôn kako bocôn – 'potpuno pijan'
pijôn kako čèp – 'potpuno pijan'
pijôn kako guzìca – 'jako pijan'
pijôn kako lètva – 'jako pijan, ne može stajati na nogama'
pijôn kako sàjla – 'jako pijan'
pijôn kako šlàpa – 'potpuno pijan'
pijôn kako zemljà – 'potpuno pijan, do besvijesti'
plēsàt kako drùgi sopê – 'raditi što po čijoj volji'
pòredan ko vrâh – 'jako zao, pakostan'
poznàt kako svôj žèp – 'dobro, poznavati nešto ili nekoga jako dobro'
prît ko narûčen – 'pojaviti se u pravom trenutku'
rôvan kako svīcà – 'izrazito ravan'
slàdak ko bombôn – 'izrazito lijep'
slàdak ko cùker – 'jako lijep'
slàdak ko mēd – 'lijep, mio'
smrdî ko kùga/vrâh – 'jako smrdjeti'
sôm ko cúk – 'potpuno sam, osamljen'
sôm ko p̀rs – 'potpuno sam, osamljen'
spàt ko còk – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'
spàt ko zàklan – 'čvrsto spavati'
spôr ko pùž – 'jako spor'
stojî kako prebìta brèka – 'ukočeno držanje'
stojî kako svīcà – 'uspravno držanje'
stojî ko strašilo – 'ukočeno držanje'
stôr kako Bìblija – 'izrazito star'
stôr kako Ÿčka – 'jako star'
stôt kako drvèna Marìja – 'držati se ukočeno, nepomično stajati'
stôt kako kîp – 'nepomično stajati, biti na istome mjestu'

stôt kako pòsrana kòkoš – 'ukočeno držanje'
stôt kako svetàc – 'nepomično stajati'
stôt kako túžna vřba – 'pogrbljeno držanje'
strašljîv ko ovcà – 'jako plašljiv'
stûc/namlõtît kako tovâricu, prasìcu – 'jako istući'
sûh kako bàrut – 'potpuno suh'
sûh kako čèp – 'izrazito suh'
sûhi kako bakalô – 'izrazito mršav'
šëgaf kako močàk – 'vrlo lukav, prepreden'
šëgaf ko lesìca – 'vrlo lukav'
šepùrit se ko petèh – 'držati se važan'
škûro kako va grobì – 'potpuni mrak'
škûro kako va jâmi – 'vrlo tamno'
šljütav/smötan ko sàljla – 'biti blesav'
tèc ko zèc – 'jako brz, vrlo brzo trčati'
tëžak kako kâmik – 'vrlo težak'
tëžak kako vrâh – 'velike težine, vrlo teško'
tônak kàko žbìca – 'jako mršav'
tônki kako čàčkalica – 'jako mršav'
tônki kako špàruga – 'vrlo mršav'
tônki ko kolàc – 'jako mršav'
třd kako balîn – 'jako tvrdo'
třd ko čèlik – 'izrazito tvrdo'
třd ko kâmik – 'jako tvrdo'
třd ko kâmik/balîn – 'jako tvrdoglav, svojeglav'
třdo kako čìljar – 'jako tvrdo'
třdo kako želézo – 'izrazito tvrdo'
trdoglôv kako tovôr – 'jako tvrdoglav'
trës se kako šìba – 'tresti se od straha'

trùdan kako tovôr – 'jako umoran'
vèli kako gorà – 'jako velik'
vlôsi ko mètla – 'suha kosa'
vlôsi ko slàma – 'ispucala kosa'
vûc se kako prebìta brèka – 'biti trom, lijen'
vûc se ko prebìta brèka – 'sporo hodati'
zaspät ko bëba – 'ugodno, lijepo spavati'
zaspät ko töp – 'brzo zaspati'
zdräv ko drên – 'potpuno zdrav'
zmlõtìt kako mäčku – 'jako istući'
žèdan kako brèk – 'jako žedan'
žèdan kako sùha zemljä – 'izrazito, jako žedan'
živìt kako brèk i močäk – 'ne slagati se, svađati se'
živìt ko bÛbreg va löji – 'živjeti u blagostanju, živjeti u izobilju, lagodno živjeti'
živìt ko crkvèni miš – 'živjeti siromašno, ne imati novaca'
živìt ko krâlj – 'lagodno živjeti, imati puno novaca'
žükak kako pelîn – 'jako gorak'

14. Sažetak

U ovome je radu prikazana konceptualna analiza poredbenih frazema kojima se u svojem svakodnevnom govoru služe govornici Tupljaka. Govor Tupljačana nosi svoje osobitosti kako fonološkim, tako i morfološkim značajkama koje su ovim radom vidljive i u frazemima. Prvi dio rada obuhvaća lokalizaciju, odnosno smještaj Tupljaka. Zatim slijedi kratak opis govora Tupljaka s njegovim konsonantskim i morfološkim značajkama. Središnji dio rada započinje frazeologijom (definiranjem termina) te glavnim obilježjima frazema (struktura, podrijetlo, oblik i stil). Nakon toga slijedi opis poredbene i dijalektne frazeologije, definiranje njihovih termina te zanimanja njihova proučavanja. U radu su navedeni i temeljni pristupi analizi frazema, a nakon toga slijedi konceptualna analiza poredbenih frazema u mjesnome govoru Tupljaka. Frazemi su svrstani prema skupinama kojima pripadaju, a zatim se unutar svake skupine provodi analiza prema različitim konceptima. Najveću skupinu čine poredbeni frazemi koji se odnose na čovjeka, zatim slijedi skupina frazema koji se odnose na predmete, treća skupina poredbenih frazema odnosi se na način, a najmanje su zastupljeni poredbeni frazemi koji se odnose na situacije.

14.1. Summary

This thesis shows the conceptual analysis of comparative phrasemes which are used in everyday speech by the residents of Tupljak. Their dialect has its own phonological and morphological features that are shown through phrasemes. The first part of the thesis covers the localization and the position of Tupljak. It is then followed by a short description of Tupljak's dialect, as well as its consonantal and morphological features. The thesis' main part starts with phraseology, and the phrasemes' main features (structure, origin, shape, and style). The description of comparative and dialectal phraseology, defining of its terms, and what it studies comes next. This thesis also discusses basic approaches to phraseme analysis, followed by the conceptual analysis of comparative phrasemes in the dialect of Tupljak. Phrasemes are classified in their respective groups, and each group is analyzed according to different concepts. Comparative phrasemes pertaining to humans make up the biggest group, followed by phrasemes pertaining to objects, the third group are comparative phrasemes talking about method, and the least represented comparative phrasemes are those talking about situations.

15. Ključne riječi

Čakavski dijalekt, ikavsko-ekavski dijalekt, frazeologija, dijalektna frazeologija, Mjesni govor Tupljaka, konceptualna analiza, poredbeni frazemi

15.1. Key words

Čakavian dialect, Ikavian-Ekavian dialect, phraseology, dialectal frazeology, dialect of Tupljak, conceptual analysis, comparative phrases